

Normativa: síntesi i artifici

Quan es planteja la necessitat de coneixement de la normativa, no falta qui s'exclami i defensi la lliure evolució de la llengua, tal com ragi. Com si aquesta *lliure evolució* no estigués determinada per diverses forces, tant o més que pel dirigisme cultural conscient. El coneixement no suposa la reproducció acrítica d'uns models determinats, sinó la comprovació d'una base prou sòlida des de la qual es pugui fer l'autocrítica, el perfeccionament, la investigació dels buits i la dinàmica d'unes noves necessitats que n'aconsellin els canvis i l'evolució de cada moment. I això sí que és una tasca universitària. Cal comprometre-s'hi a risc d'errors i marrades, amb acceptació i rebuig prudents de formes i models de llengua. *Per acció de la normalització, alguns mots o expressions són arraconats en favor d'uns altres, ja que normalitzar implica preferir i, de retop, rebutjar. Per als que mantenen aquesta posició, l'ús és l'únic àrbitre que ha de decidir sobre la llengua. Però l'ús no és, en paraules de Lindfelt (1984), un àrbitre cec i gairebé sempre s'arregla en un o altre bàndol. Molts són els grups socials de pressió que actuen sobre la llengua i no sempre tenen en compte la coherència lingüística dels termes o expressions que proposen. Des d'aquest punt de vista, doncs, té legitimitat la normalització de la llengua*

A les societats amb força cultural, social i política, la normativa hi té un paper. Contribueix al prestigi, a la correcció, a la responsabilitat que s'espera de les classes dirigents. Sembla que s'hagi arribat, en alguns casos, a crear l'opinió que si hi ha descurança en la llengua, ¿com podrem confiar que no n'hi hagi en l'aplicació de les lleis, per exemple? Per això no és estrany que a la Cambra dels Lords britànica, en discutir una llei sobre drets i responsabilitats dels hotelers, la revista *Time* de 2 de juliol de 1956, ressalti la polèmica sobre un problema curiós amb què s'enfronten ses senyories: **hotel** ¿ha d'anar precedit d'**a** o **an**? Això va comportar una considerable digressió gramatical. ¿Qui hi donaria importància a les nostres latituds? Però la repetida cura en aquestes matèries, entre d'altres elements, explica que un home del carrer, amb una cultura mitjana, reaccionï davant de la correcció o incorrecció lingüística amb una apreciació valorativa.

El terme que s'ha imposat per al nom d'una llengua ja suposa una acció política. Sembla que és evident la proporcionalitat de la següent igualtat:

espanyol - britànic
castellà - anglès

I tanmateix, en els respectius estats, és el numerador del primer i el denominador del segon el nom que s'ha imposat per a la llengua.

Un dels problemes per a la denominació de la llengua comuna de l'àrea catalana, és aquesta qüestió de noms que en permeti l'acceptació d'un per a tot el domini. ¿Com continuariem la igualtat anterior?

català
catalunyès², valencià, mallorquí...

o bé hem de resoldre la incògnita del numerador (si és que els elements del denominador són clars)

de manera que sigui equivalent a:

anglès
anglès britànic, anglès americà...

L'exemple, no del tot gratuït si pensem en les apassionades discussions que comporta el nom de la llengua, mostra fins a quin punt hi ha darrere una determinada concepció de societat, de comunitat política, a la qual el nom tracta de conferir unitat, o bé un concepte que defineix un terme compartit per estats independents entre si. És difícil escatir-ne els límits.

No podem deixar de veure la Renaixença com un moviment que superà el marc estrictament literari, lingüístic, cultural, i exercí una acció política. De fet es gestà un nacionalisme modern, i això, si bé té una base molt antiga, no té directament a veure amb la polis medieval, que després d'un esplendor català, havia caigut en una autèntica decadència política. Diverses institucions, privades i públiques, van tenir una transcendència política, de primer temptejant el terreny en una època d'assaig, després unificant-se en una acció unitària que encara es troba en un procés inacabat. La idea que *la plenitud d'una llengua va unida a la brillantor política d'una nació*, no és nova i ja era recurrent a tota l'obra d'un Antoni de Bofarull, per exemple³.

Aquesta plenitud passa per una relativa homogeneïtzació que afavoreix el sentiment nacional i estableix un barem prestigiós. la llengua així concebuda, creada per les *autoritats*

d'una tradició, *limpia, fija y da esplendor* al castellà, necessita un Malherbe, les doctrines del qual s'adoptin per al francès, o es destilli de les discussions del segle XVIII anglès. La construcció de les nacions-estat ha exigít, entre altres coses, una norma lingüística comuna.

¿Es tracta d'un mer artifici? Si és artifici no és construït en el buit. Ha partit d'una de les variants de prestigi, d'un comú denominador on es puguin sentir identificats tots els ciutadans, o de qualsevol mètode, pur o mixt, que parteix en gran mesura de la realitat. La normativització no és acientífica. La ciència no és exactament la realitat, sinó la seva explicació. En observar la realitat, la força i la redueix a esquemes. La naturalesa no és esquemàtica, ordenada. Se'ns ofereix a doll, en la seva rica i canviant barreja. El científic hi aplica un punt de vista que la faci comprensible i utilitzable per a les necessitats del seu temps. Esquematzant-la i organitzant-la racionalment, és a dir, fent-la a escala humana, la fa domínable, transmissible, exportable. La normativa pretén fer el mateix amb la llengua. Sense síntesi, procedent d'una anàlisi tan completa com es pugui però mai exhaurida ni abastada totalment, no es pot parlar de pedagogia. I això no vol dir que el sistema sigui definitiu. Tampoc en la ciència. ¿Qui negarà que Ptolomeu era un bon científic? Això no vol dir que el seu sistema basti quan el món creix, canvia, quan és necessari un domini més ampli per a unes noves necessitats. Quan el món no arribava més enllà de la nostra experiència immediata, potser era suficient considerar-lo com un camp pla, on la corbatura de la terra era inapreciable. Galileu Newton o Einstein aporten, respectivament, nous punts de vista. I Heisenberg modifica la naturalesa amb l'observació. Potser ens interessa més com es comporten les coses, com puc utilitzar-les a escala humana, que la pregunta sobre la seva essència. ¿On és el límit entre vegetals i animals? ¿Són els electrons corpuscles o ones? I parlant de llengua ¿per què hauríem de ser més essencialistes? ¿M'interessa la llengua en si o la llengua en mi, és a dir la llengua en una comunitat concreta que serveixi els seus interessos? La universitat, com a força cultural de primer ordre, com a afaïçonadora de polis, no pot defugir responsabilitats.

És en aquest marc on la importància de Fabra és extraordinària. I no convé matar-lo al primer tast, sense haver-ne esgotat les troballes, les lliçons i sobretot, l'esperit. Quan la prosòdia no s'ha aclarit i els poetes en fan servir una que alguns actors o cantants espatllen; quan la morfologia del carrer usa *concebir* més que *concebre*; a la sintaxi no l'espanta a davant d'un complement directe ni un **li** amb verbs transitius, i el lèxic navega amb *barcos* i *vaixells* que no acaben de trobar la ruta apropiada per a cadascun, zens podem limitar a dir als alumnes de qualsevol nivell: *apunteu, apunteu, que tot és pàtria?*

Naturalment, el concepte que arriba fins a Saussure i l'escola de Praga de llengua literària com a manifestació escrita per antonomàsia d'una llengua ha de ser revisada. La importància de la llengua parlada, que per definició no és una sinó diverses, comporta una nova aproximació.

Però la doble visió, estrictament científica i política en aquest sentit més ampli, que té la reforma fabriana, constitueix un patrimoni perillós de malversar. Hi ha massa esforços fets. Des de 1883 Fabra es proposà d'escriure una gramàtica de les formes vives, com Bofarull i Blanch l'havien feta de les mortes. La transcendència política arriba quan Prat de la Riba fa que les Normes siguin adoptades en tots els documents oficials. Són accions encaminades a construir una llengua nacional, basada no en ideologies sinó en l'observació empírica, com diuen Lamuela i Murgades. La *llengua referencial* a què al·ludeixen havia de ser *la varietat codificada d'una llengua que serveix de base als llenguatges especialitzats i de model de prestigi a totes les altres varietats*. Solà, a qui dec aquests conceptes i cites, resumeix⁴: *El que interessa és que tothom acati l'autoritat i que identifiqui una determinada preceptiva amb un determinat grau de cultura o de distinció nacional*.

Ens quedàrem en un mig camí eixorc amb l'acceptació acrítica de Fabra. La Normativa no s'acaba amb ell i ens són utilíssims certs conceptes d'Aracil que espigolo de la seva obra **Dir la realitat: Reduir arbitràriament i maquinàlment l'estandardització a la fixació és mutilar-la i incapacitar-la. El gramàtic català deuria ésser capaç d'imaginar la possibilitat que tots els seus esforços es redueixin malgre lui a l'empresa de fixar un folklore.**

Destriar i endreçar són sempre operacions subsidiàries. L'operació primària és produir. Calveras parla insistentment de capacitat de producció i exigències de la producció. Ell mateix recorda l'assenyada consideració de Joan Sales quan deia que la reducció a un programa estrictament *cultural* o *literari* només prolonga artificialment una agonia.

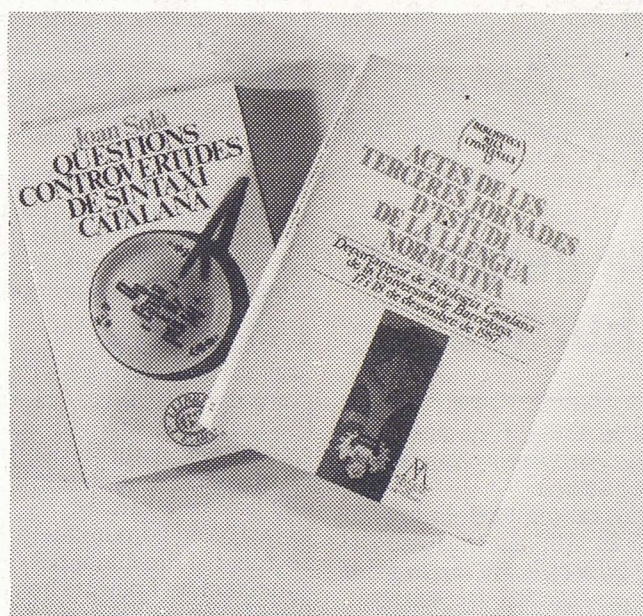
No en traurem res, o no gaire cosa que duri, que el català sigui acceptat com a llengua a Europa, si no hi tenim res a dir. La producció de qualitat en tots els camps és necessària per a desvetllar interès per la llengua en què s'expressa.

Calen els mitjans polítics per a potenciar i vehicular l'expressió d'uns continguts. Seria inútil si no hi hagués continguts. Però també és clar que la possible productivitat ha de trobar un marc propi que no l'enganyari o li

universitat és imprescindible.

Potser Milà no anava tan desencaminat quan sostenia la possibilitat de codificar dues llengües literàries, una per a la literatura més seriosa i un altra per a manifestacions més locals i populars⁵. Potser, enllaçant en certa manera amb la idea de Bofarull, que entenia que la llengua parlada tenia les seves pròpies característiques que la separaven irreparablement de la llengua escrita, hauríem de definir una gramàtica de la llengua oral que considerés, per exemple, els enllaços fònics que expliquen solucions populars en combinacions pronominals, o l'ús conjuntiu de **que** en certes oracions relatives, que permetrien els considerats pleonasmes des del punt de vista de la llengua escrita. Això no hauria de ser obstacle per a la creació d'una llengua escrita amb una formalització pròpia del seu àmbit, que sense oblidar la continuïtat amb el parlar viu (i incidint-hi, al seu torn), fos capaç de precisió ortogràfica, morfològica, sintàctica, lèxica; capaç de transmissió i exportació, apta per al llenguatge literari, per al llenguatge del periodisme, per al llenguatge científic o per a la traducció automàtica, on comptar amb precisions entre els usos de **ho és** i **l'és**, per exemple, permet una exactitud de què seria insensat de prescindir.

Ja sabem que, com deia Sapir, *totes les gramàtiques traspuen*, i cal anar tapant goteres, construir nous atuells on càpiga més còmodament el contingut anterior. Però cal arribar a uns punts de coincidència, dotar-nos d'una llei, d'unes bases coherents i completes, que acaitem, de què partim. Si cadascú, cada institució, cada mitjà de comunicació té el seu sistema propi i incommutat, no és que traspuï la gramàtica, és que la mateixa llengua, i amb ella (o potser abans que ella) la comunitat que la nodreix, farà aigües per tot arreu

posi obstacles, sinó que la potencii.

En el terreny normatiu més concret, les aportacions de Ferrater o de Coromines; de Recasens, replantejant-se normes prosòdiques, de Marí, Teresa Cabré, Vallverdú, per citar alguns noms limitats a les aportacions de les dues primeres jornades d'estudi de la llengua normativa, o de tants altres entre una bona llista d'estudiosos de les necessitats actuals en diversos àmbits de la llengua, han de ser tingudes en compte.

Com ho han de ser els diversos llibres d'estil de diaris i altres mitjans de comunicació. Però en última instància cal la síntesi imprescindible i autoritzada que reculli les investigacions i en faci un corpus que es proposi com a autoritat lingüística, en constant aprofundiment però no amb constant dubte. Novament, la

1) CABRÉ, T. (1987) *Normalització terminològica a Actes de les primeres jornades sobre Normativa*, p. 49, Barcelona.

2) Segons expressió de Vicent Pitarich.

3) GINEBRA, J. (ed.) (1987) *Estudis lingüístics d'A de Bofarull*, p. 20.

4) SOLÀ, J. (1987) *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona.

5) GINEBRA, J. op. citada pp. 16 i 21.